

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2020|003 VAN 13 FEBRUARI 2020

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN DE EENDENKOOI VAN MEETKERKE IN ZUIENKERKE, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER MATTHIAS DIEPENDAELE VAN 23 DECEMBER 2019

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 13 februari 2020 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 23 december 2019 een adviesvraag van Matthias Diependaele, minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed, over de voorlopige bescherming als monument van de eendenkooi van Meetkerke in Zuienkerke. De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming, met name: (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het inhoudelijk dossier, met inbegrip van de criterianota 'Eendenkooien in Vlaanderen', de documentatiebijlage, en een overzichtsplan van gekende eendenkooien in Vlaanderen.
2. Het voorliggende beschermingsvoorstel betreft een eendenkooi gelegen in de Meetkerkse Moeren op het grondgebied van Zuienkerke en Sint-Andries (Brugge). Deze voormalige vanginstallatie van het rogge-ei type heeft een nog zeer gave structuur. De commissie vindt het positief dat een thematisch onderzoek aan de basis ligt van het beschermingsvoorstel. Dit onderzoek resulteerde in een zorgvuldige criterianota met waardestellend kader aan de hand waarvan drie nog bewaarde eendenkooien voor bescherming werden voorgedragen. De commissie merkt op dat twee hiervan, met name de eendenkooi van Bornem-Weert en de eendenkooi van Merkem, reeds voor advies werden voorgelegd.¹ Beide werden inmiddels ook definitief als monument beschermd.² De eendenkooi van Meetkerke moet dit beschermingspakket aldus vervolledigen.

Het inhoudelijk dossier verbindt de voorgeschiedenis van de eendenkooi met historische droogleggingswerken in de Meetkerkse Moeren en belicht de opeenvolgende uitbaters. In 2002 verwierf de Vlaamse Overheid de site, samen met 26 ha aanpalende graslanden. Los van voorliggend beschermingsvoorstel verwijst het inhoudelijk dossier naar een mogelijk aanvullend initiatief ter vrijwaring van dit omringende gebied. In het verleden genoten de Meetkerkse Moeren immers reeds gedeeltelijk bescherming als cultuurhistorisch landschap, maar dit beschermingsstatuut werd bij arrest van de Raad van State vernietigd. Momenteel loopt een evaluerend onderzoek naar het hernemen van de ingetrokken bescherming of een mogelijke opname als vastgesteld geheel in de landschapsatlas. Op die manier zouden ook contextuele erfgoedwaarden, in het bijzonder van het nabijgelegen griendbosje, gewaarborgd blijven. Uit het dossier blijkt evenwel niet hoe een afzonderlijke bescherming als monument van de eendenkooi past binnen een ruimere visie op de Meetkerkse Moeren als landschappelijk geheel. De commissie vraagt de verenigbaarheid van voorliggend beschermingsvoorstel met een eventuele bescherming als cultuurhistorisch landschap of vaststelling van de Meetkerkse Moeren beter te

¹ VCOE 2017 033 – Advies bescherming Bornem eendenkooi; VCOE 2017 076 – Advies bescherming Houthulst eendenkooi Merkem.

² <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14591> (eendenkooi van Bornem-Weert); <https://besluiten.onroerenderfgoed.be/besluiten/14685> (eendenkooi van Merkem).

duiden.

3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de bescherming als monument vast van de volledige eendenkooi van Meetkerke, omvattende een kooiplas, vijf als relict bewaarde vangpijpen en een omgracht kooibos. Ook een deel van het Sint-Andrieszwin – aan de zuidzijde van de kooiplas verbonden via een verbindingsgracht met schuifje – wordt meegenomen in de bescherming. De commissie ondersteunt deze afbakening, zoals aangeduid op het afbakeningsplan dat als bijlage bij het beschermingsbesluit werd gevoegd.

Het artikel 1 van het ministerieel besluit verwijst tevens naar de fotoregistratie die als bijlage bij het beschermingsbesluit werd gevoegd. Hieruit blijkt duidelijk het ruimtelijk-structurende karakter van het kooibos en de herkenbare structuur van de kooiplas met vijf vangpijpen. Ook de in 2008 gereconstrueerde zuidoostelijke vangpijp met beugels, kortschermen en betonnen loopbruggen wordt goed in beeld gebracht.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de erfgoedwaarden die de bescherming van de eendenkooi van Meetkerke verantwoorden. Naast een historische, technische, volkskundige en ruimtelijk-structurende waarde, wordt aan de site een wetenschappelijke waarde toegekend omwille van de herbestemming tot vogelringstation in de twintigste eeuw en de huidige biotoopfunctie. Dit is positief. Bijkomend herinnert de commissie eraan dat de tijdelijke uitbating als vogelringplaats samenhangt met het opkomende fenomeen van natuurverenigingen, waardoor het tevens van volkskundig belang is. De commissie vraagt daarom de volkskundige waarde op dit punt aan te vullen.

Artikel 2 van het ministerieel besluit beschrijft daarnaast de erfgoedelementen en -kenmerken van de eendenkooi, waaronder de in 2008 gereconstrueerde zuidoostelijke vangpijp. In dat verband stelt het inhoudelijk dossier dat deze reconstructie volgens het Gelderse of Brabantse (Hollandse) type destijds niet werd uitgevoerd op een historisch correcte basis. De beheersvisie voorziet dan ook een opnieuw *'functioneel herstellen of reconstrueren van één vangpijp'* (naast het in contour houden van de vier overige vangpijpen). De commissie stelt echter vast dat het beschermingsbesluit niet stilstaat bij de gebrekkige historische basis van de reconstructie uit 2008. Enkel voor het gereconstrueerd vanghokje specificereert de beschrijving van de erfgoedelementen en -kenmerken dat het een element zonder erfgoedwaarde betreft. Dit leidt tot verwarring over de wenselijkheid van een nieuwe, vervangende reconstructie naar historisch model. De commissie vraagt aldus te onderbouwen waarom de reconstructie uit 2008 historisch inaccuraat is en suggereert deze expliciet uit de bescherming te sluiten.

5. Artikel 3 van het ministerieel besluit legt de beheersvisie vast voor het te beschermen monument. Zo wordt uitgegaan van het *'behouden en functioneel herstellen of reconstrueren van één vangpijp ofwel gebaseerd op het oorspronkelijk oud-Vlaamse type met half-cirkelvormige ijzeren beugels en afneembaar vangfuiknet, ofwel op het Brabantse of Gelderse type met kwart-cirkelvormige (en op het einde half-cirkelvormige) beugels met afneembaar vangfuiknet...'*. Uit het inhoudelijk dossier blijkt dat de keuze voor één van deze opties dient te steunen op verdere analyse van fotomateriaal uit het familiearchief van Outryve d'Ydewalle. Hierop is vermoedelijk in de eendenkooi van Meetkerke een houten vangpijp naar Hollands model te zien, aangebracht vóór de herinrichting van 1957. De commissie kan zich vinden in een functioneel herstel of reconstructie, maar meent dat de huidige informatie niet toelaat te bepalen wat hiervoor de meest aangewezen en historisch verantwoorde aanpak is. De commissie vraagt het onderzoek naar de inrichting van de eendenkooi vóór 1957 af te ronden en op basis daarvan beheersdoelstelling 1 bij te stellen.

Daarmee samenhangend merkt de commissie op dat de beheersvisie niet specificeert welke vangpijp in aanmerking komt voor een functioneel herstel of reconstructie. Het inhoudelijk dossier verduidelijkt wel dat omwille van het technische en didactische belang van de eendenkooi wordt ingezet op een *'herwaardering van de zuidoostelijke vangpijp'*. Daarbij kan de functie als vanginstallatie opnieuw worden opgenomen voor wetenschappelijke doeleinden. Gezien de reeds aanwezige uitrusting en ontsluitingsmogelijkheden, vraagt de commissie beheersdoelstelling 1 uitdrukkelijk te beperken tot de zuidoostelijke vangpijp.

Tot slot erkent de commissie dat de ontsluiting en toegankelijkheid van de site beperkt moet blijven teneinde rustverstoring van de vogelpopulaties tegen te gaan. Hoewel de oorspronkelijke toegang tot de eendenkooi zich elders bevond, stelt het inhoudelijk dossier een beperkte ontsluiting voor via het pad van de huidige passerelle naar de zuidoostelijke vangpijp met vogelkijkwand. Het beschermingsbesluit biedt daarentegen geen zekerheid over de meest geschikte toegang vanuit zowel historisch oogpunt als dat van het natuurbehoud. De commissie vraagt de beheersvisie hieromtrent te verduidelijken.

6. Artikel 4 van het ministerieel besluit formuleert de voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het te beschermen monument.

De commissie merkt op dat het inhoudelijk dossier enkele bijzondere voorschriften voorziet op maat van de bescherming en dit ter aanvulling van de generieke bepalingen. Deze bijzondere voorschriften sluiten aan bij de beheersdoelstellingen inzake het periodieke ontmodderen, ontslibben en ruimen van de vangpijpen, kooiplas en omgrachting en het tegengaan van spontane boom- en struikopslag. Artikel 4 van het beschermingsbesluit legt daarentegen enkel in algemene bewoordingen een regulier onderhoud op, alsook het behoud van de ligging of het profiel van de vangpijpen en de kooiplas. Het is niet duidelijk welke reguliere onderhoudswerken hieronder begrepen worden. De commissie benadrukt dat de instandhouding van de gave structuur van de eendenkooi specifieke en deskundige onderhoudswerken vereist waarop de nodige controle wordt uitgeoefend. De commissie vraagt daarom het periodieke ontmodderen, ontslibben en ruimen van de site en het verwijderen van opslag verordenend vast te leggen onder de voorschriften in artikel 4.

7. De commissie ondersteunt artikel 5 van het ministerieel besluit dat de toelatingsplichten voor het te beschermen monument opsomt.

8. Met betrekking tot het inhoudelijk dossier formuleert de commissie tot slot volgende bemerkingen:

- In het *'historisch overzicht'* (paragraaf 1.2) worden heel wat oorzaken en verbanden als *'waarschijnlijk'* of *'vermoedelijk'* bestempeld. De commissie vraagt om de veronderstellingen waarvoor geen concrete aanwijzingen zijn in de bronnen tot een minimum te beperken.
- De termen *'kooiman'* en de Nederlandse variant *'kooiker'* worden door elkaar gebruikt, terwijl ze beide verwijzen naar de beheerder van een eendenkooi. Dit is verwarrend.

9. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als monument van de eendenkooi van Meetkerke. De commissie vraagt in het bijzonder:

- de verenigbaarheid met een eventuele bescherming als cultuurhistorisch landschap of vaststelling van de Meetkerkse Moeren beter te duiden;

- de motivering van de volkskundige waarde aan te vullen;
- te onderbouwen waarom de reconstructie uit 2008 historisch inaccuraat is en deze uit de bescherming te sluiten;
- beheersdoelstelling 1 bij te stellen op basis van het onderzoek naar de inrichting van de eendenkooi vóór 1957;
- de meest geschikte toegang tot de eendenkooi te verduidelijken in de beheersvisie;
- in artikel 4 bijzondere voorschriften op te nemen inzake het periodieke ontmodderen, ontslibben en ruimen van de eendenkooi en het verwijderen van opslag.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter